

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ Й АКТУАЛІЗАЦІЇ ПОНЯТТЄВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Державна політика у сфері освіти, передусім, ґрунтується на основі результатів наукових досліджень, а також вітчизняного та іноземного досвіду з урахуванням прогнозів, статистичних даних та індикаторів розвитку з метою задоволення потреб людини та суспільства [1, стаття 5]. Основними цілями цифрового розвитку України, серед іншого, визначено «...реалізацію цілеспрямованої та інноваційної політики створення в різних сферах життєдіяльності таких умов (технологічного середовища, цифрових інфраструктур тощо), які спонукали б громадян та бізнес замість звичних аналогових (традиційних) засобів та інструментів використовувати саме цифрові як більш ефективніші, швидші, дешевші та якісніші» [2].

Використання цифрових платформ, впровадження нових інформаційних та освітніх технологій, дистанційних форм організації освітнього процесу та активних методів навчання – вимога сучасності, запит інформаційного суспільства. Розвиток наукової цифрової інфраструктури, що без перешкод може бути використана науковими, науково-педагогічними та педагогічними працівниками, є також визначальним для забезпечення відкритого доступу до наукових даних та знань, подальшої комерціалізації наукових досліджень, створення інновацій, продуктів та послуг. «Нові знання та розробки, здійснені за рахунок фінансування з державного бюджету, повинні бути у відкритому доступі та стати здобутком суспільства в цілому» [2].

Оприлюднення, уніфікація та систематизація понятійно-термінологічного апарату науково-педагогічних і психологічних досліджень лежить у векторі зазначених вище напрямів, що визначає необхідність і доцільність проведення досліджень щодо проектування і технологічного забезпечення функціонування цифрових науково-освітніх ресурсів та відкритих веб-платформ формування й актуалізації поняттєво-термінологічного апарату педагогіки і психології.

Актуальність цієї проблематики підтверджено на законодавчому рівні, зокрема: Законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», а також Пріоритетними напрямами (тематикою) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок Національної академії педагогічних наук України, визначених на 2018–2022 рр.

Розроблення відкритої Інтернет-платформи формування й актуалізації поняттєво-термінологічного апарату педагогіки і психології є логічним розвитком тематики попередніх досліджень, що проводилися в Інституті, зокрема щодо створення системи науково-організаційного і технологічного забезпечення розвитку мережі електронних бібліотек установ НАПН України, інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень на основі електронних систем відкритого доступу та використання відкритих електронних науково-освітніх систем для розвитку інформаційно-дослідницької компетентності наукових і науково-педагогічних працівників [3-9].

Розв'язання проблеми уніфікації та систематизації поняттєво-термінологічного апарату в галузі психологічних і педагогічних наук, на нашу думку, дозволить науковим та науково-педагогічним працівникам більш якісно здійснювати дослідження, підвищити їх результативність.

Різні аспекти створення та використання електронних енциклопедій у різних галузях науки та освіти досліджували такі іноземні вчені, як F. Crifo, J. Derksen, T. Zecevic; S. Segan;

D. Segan, E. Bird, A Eckerle, S. Wones, , C. G. Cao, Y. X. Lei, C. G. Cao, Y. F. Sui, J. L Branch, E. A. Yakubaitis, C. Laguardia, M. Connors, S. Melnick, A., R. J Rickelman, W. A. Henk, G. Marchionini, P. Liebscher, R. J. Glushko, C. B. Kreitzberg, L. Knowles, S. A. Weyer, A. H. Borning, P. R. Cook, G. Marchionini, I. Sheppard, G. J. Winksy, M. Woolf, J. Egyud, B. Shneiderman, P. N. Yianilos, J. E. Decker, R. Mayer, D. Ostroff, P. Rossman та ін.

Серед дослідників країн ближнього зарубіжжя проблемі розроблення енциклопедій в електронному форматі присвятили свої праці С. А. Некрилов, И. А. Дунбінській, Е. А. Костилева, В. В. Калітіна, В. А. Луков, В. С. Степін, Г.Ю. Семігін, А. А. Гусейнов, А. П. Огурцов, А. И. Раздорській, М. А. Ряховская, В. Ф. Очков, К. Н. Ширко, Т. И. Ширко, Д. Е. Фалалеев, С. А. Стройков, В. В. Баранюк, Н. Н. Тютюнников, Н.В. Кочевих, Е. В. Жданов, Д. С. Тітов, О. Г. Бикова та ін.

У вітчизняному науковому просторі ці питання ґрунтовно досліджувались такими науковцями: М. Железняк, С. Лісіна, Т. Павлуша, Д. В. Ланде, С. М. Брайчевський, Л. З. Хрущ, А. С. Кукляк, Т.І. Сердюк, А. О. Альшева, С. А. Антоненко, Л. Л. Бесєдна, В. А. Проценко, Н. І. Черниш, В. І. Попик, П. І. Жежнич, М. Г. Гірняк, О. Пастух, В. Грінченко, Т. Грінченко, Т.В. Добко, С. Ю. Ясинська, С. Ю. Ясинска, І. М. Білятинська, С. О. Троян, К Мартинюк та ін.

Попередньо здійснений аналіз теорії з питань розроблення електронних енциклопедій науково-освітнього характеру показав, що розроблення електронних академічних довідкових ресурсів має величезний потенціал для підвищення ефективності проведення наукових досліджень у різних галузях, однак недостатньо уваги приділено створенню вітчизняних повномасштабних аналогів таких інформаційно-довідкових ресурсів для підтримки наукових психолого-педагогічних досліджень, а також рекомендацій щодо їх використання.

В мережі Інтернет наявні такі приклади якісних зразків електронних енциклопедій, що містять статті освітньої тематики:

Оксфордська дослідницька енциклопедія освіти (Oxford Research Encyclopedia of Education) (<https://oxfordre.com/education>) – частина великої електронної Оксфордської дослідницької енциклопедії, динамічної цифрової енциклопедії, що постійно оновлюється провідними світовими вченими і дослідниками.

Encyclopedia.com – колекція інтернет-енциклопедій, що містить достовірні відомості та матеріали з надійних опублікованих джерел, таких як Oxford University Press та Columbia Encyclopedia.

«Национальная педагогическая энциклопедия» (<https://didacts.ru>) – довідковий проект Національної енциклопедичної служби Росії, що об'єднує термінологічні словники освітньої тематики різних поколінь.

В україномовному сегменті Вікіпедії міститься перелік академічних та неакадемічних онлайн-енциклопедій українською мовою (<https://cutt.ly/LjaH2xx>). Яскравим прикладом сучасної електронної енциклопедії є розробка Інституту енциклопедичних досліджень НАН України *«Енциклопедія Сучасної України»* (англ. The Encyclopedia of Modern Ukraine) – багатотомне науково-енциклопедичне видання, що слугує джерелом об'єктивних довідкових знань про історичні надбання українського народу та сучасний стан України. Матеріали енциклопедії охоплюють період від початку ХХ століття до наших днів (<http://esu.com.ua/about.php>).

Цією ж науковою установою у 2017 р. створено електронний інформаційно-довідковий веб-ресурс про українські енциклопедії, енциклопедичні словники й довідники – «Корпус енциклопедичних видань України: бібліографічний онлайн-покажчик» (<http://corpus.encyclopedia.kyiv.ua>). Ресурс структуровано відповідно до поділу енциклопедично-довідкових видань на загальні, регіональні, галузеві і персональні. У розділі «освіта/педагогіка» представлено 9 паперових видань, укладених фахівцями (науковими колективами, компетентними редакціями), однак зразків електронних енциклопедій не виявлено.

Первинний пошук у мережі Інтернет дозволив виявити такі вітчизняні електронні інформаційно-довідкові ресурси в галузі педагогічних наук, як:

– *Енциклопедія «Історія педагогіки»* (<https://cutt.ly/bjaKo4G>) – web-енциклопедія, що призначена розширити за рахунок мультимедіа зміст курсу, а також створити структуру, що відповідає сучасним вимогам кредитно-модульної системи. Створена для підготовки і самопідготовки студентів. Засновник – Херсонський державний університет.

– *Електронна енциклопедія освітян України* (EDUPEDIA) (<https://galaktika2005.wixsite.com/edupedia/participants>) – електронний проєкт, що містить інформаційні статті про заклади освіти, освітян та включає Банк обдарованих дітей. Крім того, на сайті EDUPEDIA містяться тези, інноваційні напрацювання, новаторські починання представників галузі. Засновниками є ГО «Спілка освітян України» та УІВЦ «Галактика».

Однак вказані ресурси лише частково охоплюють деякі напрями розвитку освіти. У вітчизняному науково-освітньому просторі досі не існує єдиної цифрової науково-освітньої інформаційно-аналітичної системи, що містить у вільному доступі енциклопедичні науково достовірні й сучасні тлумачення термінології педагогіки й психології, а отже вирішення проблеми створення таких цифрових ресурсів залишається актуальним та потребує проведення ґрунтовного дослідження, проектування і впровадження.

Об'єктивно виникла потреба у створенні інформаційної аналітично-пошукової системи – електронному ресурсі, що проектується, підтримується і розвивається у світовому відкритому інформаційному науково-освітньому просторі. Вебсайт має підтримуватися як на стаціонарних, так і мобільних пристроях, забезпечувати регламентований доступ різним категоріям користувачів (автор, редактор, адміністратор, читачі) до широкого спектру вебсервісів, у т.ч. пошуково-аналітичних, доступ до систем управління базами даних (локальних і хмарних) для зберігання і реструктуризації контенту, метаданих, зокрема відомостей про користувачів, та можливість пошуку за категоріями.

Змістове наповнення інформаційної аналітично-пошукової системи – статті науково-освітнього спрямування, що розкривають поняттєво-термінологічний апарат педагогіки і психології. Формування такого контенту і підтримування його в актуальному стані мають забезпечувати працівники визначених науково-освітніх структур Національної академії педагогічних наук України.

Упровадження результатів наукового дослідження планується здійснити в наукових установах та закладах освіти України різногалузевого підпорядкування у два етапи: на першому – шляхом оприлюднення результатів дослідження на міжнародних і всеукраїнських конференціях, семінарах та круглих столах, у статтях наукових фахових видань, розповсюдження на сайтах Інституту інформаційних технологій і засобів навчання й НАПН України та Електронну бібліотеку НАПН України; на другому – шляхом використання експериментального зразка науковими та науково-педагогічними працівниками наукових установ та закладів освіти НАПН України.

Вважаємо, створення такого цифрового науково-освітнього ресурсу вирішить на сучасному рівні проблему формування й актуалізації поняттєво-термінологічного апарату педагогіки і психології, задовольнить потреби користувачів (вихователі, вчителі, наукові та науково-педагогічні працівники закладів різних рівнів освіти та наукових установ; керівні кадри закладів освіти та працівники органів управління освіти і науки) у якісному науково достовірному контенті. Вагомим соціальним результатом стане поглиблення процесів цифрової трансформації наукової діяльності.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.
2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.
3. В. Биков, О. Спирін, О. Пінчук. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. *Вісник Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*: наук.

журнал / голов. ред. Г.І. Сотська. Київ: ТОВ «Талком». 2020. №1. С. 27-36.
DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(1\).2020.27-36](https://doi.org/10.35387/ucj.1(1).2020.27-36)

4. Биков В. Ю. Хмарні інструменти підтримки взаємодії віртуальних учасників наукової діяльності: Scientific Activity Continuity (SAC). *Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його соратників та учнів*: Матеріали VI науково-практичної конференції (28 травня 2020 року) Х.: НТУ «ХПІ», 2020. 517 с. С. 7-10.

5. Відкриті електронні науково-освітні системи у науково-дослідній діяльності:[Електронне видання]: методичний посібник / Іванова С. М., Дем'яненко В. М., Дудко А. Ф., Кільченко А. В., Лабжинський Ю. А., Лупаренко Л. А., Новицька Т. Л., Новицький С. В., Спірін О. М., Ткаченко В. А., Шиненко М. А., Яськова Н. В., Яцишин А. В. / за наук. ред. проф. О. М. Спіріна. Київ: Педагогічна думка, 2020. 208 с.

6. Luparenko, L.A. (2020). The Use of Electronic Open Journal Systems in Scientific and Pedagogic Research: Results of Experiment, CEUR Workshop Proceedings.2732, 1113-1128. <http://ceur-ws.org/Vol-2732/20201113.pdf>

7. Пінчук О.П., Березівська Л.Д., Вараксіна Н.В. Вебпортал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як інформаційний ресурс для здійснення досліджень в освіті, педагогіці, психології (The webportal of V.O. Sukhomlynsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine as an information resource for implementation of research in education, pedagogy and psychology). *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2020, Том 78, №4. С. 249-265. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v78i4.4055>

8. Пінчук О.П., Шиненко М.А. Динаміка активності користувачів веб-ресурсу lib.iitta.gov.ua під час карантину. Тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні технології в освіті, науці і техніці» (ІТОНТ-2020) Черкаси: ЧДТУ, 2020. С. 105-106.

9. Спірін О. М. Іванова С. М., Яцишин А. В.; Лупаренко Л. О.; Дудко А. Ф., Кільченко А. В. Модель використання відкритих електронних науково-освітніх систем для розвитку інформаційно-дослідницької компетентності наукових і науково-педагогічних працівників. *Інформаційні технології і засоби навчання*. К., 2020. № 3 (77). С. 302-323. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3985>.